

PŘÍKLADY INSTITUCIONÁLNÍHO ZAJIŠTĚNÍ A ŘEŠENÍ PREVENCE NEMOCÍ A PODPORY ZDRAVÍ VE VYBRANÝCH ZEMÍCH SVĚTA

Nizozemí

Zodpovědnost za veřejné zdraví v Nizozemsku má Ministerstvo zdravotnictví, sociálních věcí a sportu. Formuluje mj. základní cíle pro prevenci a podporu zdraví a dohlíží na jejich implementaci a na efektivní realizaci aktivit v této oblasti. Podle zákona o veřejném zdraví (Public Health Act) leží zodpovědnost za prevenci a podporu zdraví na lokálních úřadech, které mají povinnost každé čtyři roky formulovat příslušné strategie pro svoji oblast. Vedle toho existuje 30 center komunitních zdravotních služeb (ústavů pro podporu zdraví – GGD), které slouží svým regionům. Pomáhají vytvářet programy a intervence v prevenci a podpoře zdraví, případně implementují programy národního institutu.

Public Health Act (z roku 2008) ukládá péči o veřejné zdraví, např. aktivity zahrnující prevenci a časnou detekci nemocí, zaměřené na ochranu a podporu zdraví obyvatelstva jako celku, nebo zvláštních skupin. Je zde i stanoveno, že obecní exekutiva musí přinejmenším podporovat ustavení, realizaci a koordinaci programů prevence a podpory zdraví a také se musí starat, aby obecní služba veřejného zdravotnictví měla své odborníky pro jednotlivé úseky, mezi nimiž je explicitně uvedena i podpora zdraví.

Ústřední odbornou institucí pro realizaci podpory zdraví je Nizozemský ústav pro podporu zdraví (NIGZ), nezávislá nezisková organizace, která má 50 zaměstnanců a roční rozpočet okolo 50 mil. €. Mezi jeho hlavní úkoly patří příprava a realizace projektů podpory zdraví na místní, národní a mezinárodní úrovni, např. ve školách, na pracovištích nebo ve zdravotnických zařízeních. Také pomáhá lokálním službám podpory zdraví.

Expertní institucí je Národní institut pro veřejné zdravotnictví a životní prostředí (RIVM), jehož využití je multisektorální. Součástí je i Centrum pro zdravý život, které spolupracuje se specializovanými instituty podpory zdraví zaměřenými na konkrétní národní priority podpory zdraví, tedy na prevenci úrazů a nehod, sport a tělesnou aktivitu, zdraví migrantů, sexuální a reprodukční zdraví, výživu, AIDS a sexuálně přenosné choroby, prevenci kouření, duševní zdraví a závislosti. Mezi úkoly Centra patří i sledování a vyhodnocování lidských zdrojů a správa databáze intervencí v podpoře zdraví, podpora procesu uznání jednotlivých opatření s ohledem na kvalitu a efektivitu a publikace materiálů pro rozvoj zdravých škol a zdravých obcí.

V souladu s myšlenkou, že prevence je přínosnější než léčba, vydal holandský ministr zdravotnictví v roce 2006 politický dokument s názvem „Volíme zdravý život“, ve kterém identifikoval 5 klíčových oblastí prevence, a to kouření, alkohol, nadváhu, diabetes a deprese. Přijatá opatření jsou kombinací tří přístupů: ochrany zdraví, primární prevence a podpory

zdraví, součástí jsou i restriktivní opatření a daňová politika (např. zákon zakazující kouření v uzavřených veřejných prostorách přijatý v roce 2008).

Francie

Francie zaručuje občanům rovnost ve zdraví, zdravotní péči i prevenci. Prevence se skládá jak z podpory včasné a dostupné péče, tak z nápravy rizikového chování a expozice rizikovým a toxickým faktorům. Např. v roce 2002 věnovala Francie na prevenci 10,5 mld. €, tj. 6,4 % rozpočtu běžných výdajů na zdravotnictví. Polovina uvedených nákladů na prevenci byla určena přímo na prevenci nemocí, čtvrtina pak na screening a testy a další čtvrtina na prevenci rizikových faktorů.

Preventivní aktivity jsou hlavní komponentou vládní zdravotní politiky a souvisejících víceletých plánů vycházejících ze zákona o politice veřejného zdravotnictví (z roku 2004). Národní ústav prevence a výchovy ke zdraví (INPES) je hlavní institucí prevence a podpory zdraví. Ústav mj. zahrnuje prevenci a zdravotní výchovu do směrnic ke zdravotní politice, je zodpovědný za implementaci politik k prevenci nemocí a výchovu ke zdraví. Slouží jako konzultační a expertizní pracoviště, vytváří a realizuje vzdělávací a preventivní programy. Dalšími orgány jsou Rada pro veřejné zdravotnictví a Státní ústav pro hygienický dozor.

Důležitou součástí aktivit v prevenci a podpoře zdraví jsou i zdravotní pojišťovny, například prostřednictvím zdravotních kampaní. Například v roce 2002 byla zahájena kampaň zaměřená na snížení nadužívání antibiotik. Zhodnocení této kampaně ukazuje, že mezi léty 2002-2008 došlo ke snížení spotřeby antibiotik o 23 %, což odpovídá úspoře pojišťoven ve výši 850 mil. €. Kampaň byla vedena jak mediální kampaní, tak cílenou edukací lékařů a zavedením rychlých diagnostických testů.

Pětileté strategické plány veřejného zdravotnictví vyplývají z analýz prováděných Radou pro veřejné zdravotnictví a z aktuálních studií WHO. Pro období 2004 – 2008 bylo definováno 5 strategických priorit: (1) Rakovina; (2) Zdraví a prostředí; (3) Vzácná onemocnění (zahrnující např. i Alzheimerovu nemoc); (4) Násilí, zneužívání, rizikové a návykové chování; a (5) Chronické nemoci a kvalita života. Těchto 5 strategických plánů se dělí na 100 dosažitelných cílů stanovených na základě současných zkušeností a zdrojů. Jsou zaměřeny na rizikové determinanty, jako spotřeba tabáku a alkoholu a na populační skupiny, např. seniory, děti a mládež nebo vězně. Plány se diskutují na konzultacích řízených Národní radou pro zdraví, která je poradním orgánem ministra zdravotnictví a konzultačním orgánem vlády při projednávání otázek zdraví. Hlavní strategické záměry jsou často sloučeny s dalšími národními či regionálními programy. Např. národní plán na snížení zdravotních dopadů násilí a zneužívání pro období 2007-2011 zahrnoval i programy na prevenci úrazů, plán duševního zdraví a program prevence návykového chování. Na konci pětiletého období je realizace cílů vždy zhodnocena v parlamentu.

Významnými pilíři národní preventivní politiky je i imunizační politika, ochrana proti rizikům spojeným se zdravotní péčí, zdravotnickými výrobky, prací, životním prostředím a potravou. Regionální prefekti připravují regionální plány veřejného zdravotnictví v souladu s národním plánem. Zahrnují do nich i regionální modifikace projednané s představiteli regionálních zdravotních rad.

Slovenská republika

Prevence a podpora zdraví jsou hlavní složkou Národního programu podpory zdraví Slovenské republiky (NPPZ), který je pravidelně aktualizován. Výchozími záměry programu bylo zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva v souladu se strategií WHO Health for All, vytvoření efektivních mechanismů integrované mezisektorové spolupráce a redukce rizikových faktorů za účelem snížení úmrtnosti. Pozdější aktualizace vedly ke konkretizaci priorit na specifické cíle, především s ohledem na implementaci strategie WHO Zdraví 21. Poslední aktualizace, schválená vládou SR dne 14. prosince 2011, se opírá o výsledky monitorování zdravotního stavu obyvatelstva a projekty, které jsou zaměřeny na mapování výskytu rizikových faktorů. Program je prioritně zaměřen na ovlivňování determinant a rizikových faktorů působících na zdraví obyvatel prostřednictvím preventivních opatření zaměřených na snižování výskytu chronických neinfekčních a výskytu infekčních onemocnění. Hodnocení aktualizovaného NPPZ se předkládá Vládě SR každých 5 let. Průběžné hodnocení má na starosti Ústřední koordinační rada pro ochranu a podporu zdraví, zřízená jako poradní orgán ministra zdravotnictví SR.

Slovensko má rovněž řadu dílčích národních preventivních programů (zaměřených na prevenci obezity, péči o děti a dorost, prevenci nemocí srdce a cév, podporu duševního zdraví aj.). Mezi priority MZ SR patří i programy zaměřené na mateřská centra, školy podporující zdraví, nebo program „Mám 65+ a jsem rád, že žiji zdravě“.

Ochranu veřejného zdraví upravuje zákon č. 355/2007 Sb. o ochraně, podpoře a rozvoji veřejného zdraví. Podle Koncepce státní politiky zdraví SR je cílem nasměrovat zájmy a snahy všech složek společnosti na zdraví jako klíčový faktor rozvoje společnosti, a to v souladu se strategií Health in all Policies. Orgánem, který zajišťuje výkon státní správy ve věcech veřejného zdravotnictví je Úřad veřejného zdravotnictví Slovenské republiky, společně se sítí regionálních úřadů veřejného zdravotnictví.

Kanada

Aktivity v podpoře zdraví realizuje v Kanadě Úřad veřejného zdravotnictví (*The Public Health Agency of Canada*), vládní agentura patřící pod ministerstvo zdravotnictví, vzniklá na základě vládního nařízení z r. 2004. V čele agentury je zástupce ministra zdravotnictví, který je současně vysokým úředníkem federální vlády. Úřad se zabývá podporou zdraví, prevencí a kontrolou chronických nemocí a úrazů, prevencí infekčních onemocnění a připraveností na řešení náhlých ohrožení veřejného zdraví. Dále se zabývá studiem determinant zdraví a faktorů, které udržují zdraví nebo vedou k nemoci či úrazu. V této oblasti využívá k podpoře činnosti grantové prostředky na financování komunitních, dobrovolných a neziskových organizací. Úřad financuje současně až 1500 projektů v celé zemi a má více než 2000 zaměstnanců a roční rozpočet 478 mil. CAD.

Podpora zdraví je běžnou agendou provinciálních, regionálních i místních institucí v celé Kanadě. V ministerstvech zdravotnictví provincií existují divize podpory zdraví. Povinnosti v podpoře zdraví upravuje dokument „Health Promotion Act“, ve kterém jsou např. uvedeny povinné zdravotní programy a služby vč. toho, že každý zdravotní úřad musí dohlížet, provádět nebo zajišťovat realizaci zdravotních programů v oblastech podpory a ochrany

veřejného zdraví a prevence nemocí a úrazů včetně kontroly kardiovaskulárních nemocí, rakoviny, AIDS a dalších nemocí.

USA

Ve Spojených státech se v současné době realizuje střednědobý program „Healthy People 2020“, s podtitulem „Zdraví lidé ve zdravých komunitách“ odvozený od strategie WHO „Health for All“. Je pokračováním předchozích programů, pečlivě připravených a doprovázených monitorováním výsledků. Prioritami jsou zdravé životní prostředí, podpora pohybu, prevence obezity, užívání tabáku a drog, zdravá výživa, prevence úrazů a screeningové programy, zejména rakoviny, hypertenze a diabetu. Garantem programu je ministerstvo zdravotnictví, kde je zřízen „Office of Disease Prevention and Health Promotion“.

Podporou zdraví se v USA zabývá také Americká asociace veřejného zdravotnictví (APHA). Stará se o zlepšování veřejného zdraví, snaží se chránit Američany, jejich rodiny a komunity před preventabilními zdravotními riziky a usiluje o zajištění aktivit komunitní podpory zdraví a prevence nemocí. Služby Asociace jsou dostupné po celém území USA. Členy jsou desetitisíce osob a státních či místních institucí, kteří realizují aktivity a projekty podpory zdraví a prevence nemocí. Komunikační a publikačním fórem jsou časopis, noviny i internetové stránky.

V mnoha zemích USA (v jejich tzv. okresech) existují tzv. „County Health Department“, které mají celou řadu funkcí podobných hygienické službě v ČR. Např. vymáhají zdravotní právo a nařízení, identifikují a vyšetřují zdravotní problémy a rizika, vytváří zdravotní politiku, mobilizují partnerství v komunitě k řešení zdravotních problémů, kontrolují přenosné nemoci, dozorují veřejné stravování, zabývají se problematikou životního prostředí, podpory zdraví, prevencí kouření a užívání drog, monitorování nemocí.

Velká Británie

V Anglii, která prochází v posledních letech ve zdravotnictví velkými změnami, existuje tzv. Národní zdravotní služba (NHS), která zastřešuje všechny složky zdravotní péče a veřejného zdravotnictví. Orgánem spravujícím ochranu zdraví je agentura Public Health England (PHE), která od 1. 4. 2013 přebrala funkci Agentury pro ochranu zdraví a dalších odborných institucí. PHE se zaměřuje především na ochranu zdraví, zlepšení zdravotního stavu obyvatelstva a vědu a výzkum.

Národní institut pro zdraví a kvalitu péče (*National Institute for Health and Care Excellence – NICE*) je zprostředkovatelem expertízy pro pracovníky ve zdravotnictví, představitele státní správy, a další subjekty poskytující zdravotnické či sociální služby. Nabízí široké spektrum instrukcí v oblasti standardů kvality péče a vědecky podložená doporučení v oblasti veřejného zdravotnictví, bezpečnosti a kvality léků, diagnostických a lékařských technologií a výzkumu.

Národní politika veřejného zdravotnictví je v Anglii zaměřena na podporu zdraví v průběhu celého života a na snahu o redukci negativního vlivu zdravotních a sociálních determinant. Strategie národní zdravotní politiky je založena na doporučeních, formulovaných v roce 2010:

- umožnit každému dítěti co nejlepší start do života;
- umožnit dětem, mládeži a dospělým maximalizovat svůj potenciál a převzít kontrolu nad svým životem;
- vytvořit spravedlivé pracovní podmínky pro všechny;
- zajistit všem zdravý životní standard;
- vytvořit a rozvíjet zdravé a udržitelné komunity;
- posílit roli a účinnost prevence.

Podpora zdraví je také jedním z úkolů „The Royal Society for Public Health“ (RSPH), což je nezávislá, multidisciplinární organizace, zaměřená na podporu a ochranu kolektivního zdraví a pohody lidí.

Nový zákon o zdravotnictví a sociální péči, přijatý v roce 2012 obsahuje značné množství ustanovení, týkající se nutnosti zlepšení kvality zdravotních služeb s ohledem na prevenci, podporu zdraví a zlepšení veřejného zdravotnictví a současně posiluje roli státního tajemníka pro zdraví v této oblasti.